

Tanulmány

ESZMÉK ÉS ESZKÖZÖK a 23. Nemzetközi Tudomány- és Technikatörténeti Kongresszus tanulságai (Budapest, 2009. július 28.–augusztus 2.)

Az International Union for the History and Philosophy of Science/Division on the History of Science and Technology (IUHPS – Nemzetközi Tudománytörténeti és Filozófiai Unió/Tudomány- és Technikatörténeti Divízió) 1928-ban alakult, és békeidőben négyévenként tartja világkongresszusát. A 22. kongresszus alkalmával tartott közgyűlésen 2005-ben, Pekingben szavazták meg, hogy a következő kongresszus 2009-ben, Budapesten legyen.

Ezzel a döntéssel a nemzetközi tudós közösség négy évtized lelkes tudomány- és technikatörténeti, tudományfilozófiai és technikai fejlődésemelő munkáját és nemzetközi hálózatépítő törekvéseit ismerte el. Magyarországon a tudomány- és technikatörténet félig elismert diszciplína. Bizonyos szempontokból önálló, más szempontból a történet-tudományok közé sorolják. A hazai kutatók nemzetközi elismertsége azonban jelentős. Ezért is volt a kongresszus iránt hatalmas az érdeklődés. A 21. században a diszciplína hazai fejlődése szempontjából rendkívül fontos nemzetközi elismertséget és kapcsolatrendszert még az 1970-es években néhai Prof. Dr.

Szabadváry Ferenc akadémikus munkássága alapozta meg, aki féltékenység nélkül nyitotta meg az általa kitaposott ösvényeket az akkori fiatalok előtt. Ezért ajánlották a szervezők a kongresszust az ő emlékének.

A kongresszus témája az *Eszmék és eszközök társadalmi összefüggéseikben* (*Ideas and instruments in social context*) volt. Ez a nagyon széles téma tette lehetővé – egyebek mellett, – hogy a Föld 61 országából 1246 kutató érezze a kongresszust megfelelő helyszínnek eredményei bemutatására. Az előadások felölelték a tudomány- és technikatörténet egészét az ókortól a közeljövőig a világ minden pontján. Az öt kontinensről érkezett résztvevők száma meghaladta az 1400-at. Ezzel a budapesti kongresszus az eddig megrendezett huszonhárom közül a legnagyobb volt. A jó témaválasztáson kívül a szakma kiváló művelői közül felkért és összeállt helyi szervezőbizottság gondos, lelkes és lendületes munkája alapozta meg a nagyszámú jelentkezést.¹

¹Másfél év áldozatos, önkéntes munkáját köszöni itt meg a tudományos szervezőbizottságnak annak elnöke Vámos Éva és társelnöke, Hencsey Gusztáv. A bizottság tagjai voltak: Bartha Lajos, Darvas György, Karl Hall,

A kongresszus munkája az alábbi szervezeti formákban zajlott:

A megnyitó után, a középső és az utolsó napon *plenáris előadások* hangzottak el. A megnyitó plenáris előadásait az év kiemelt témái, a Darwin-évforduló és a csillagászat éve, valamint a vendéglátó ország tudományos eredményei határozták meg. James Moore *Darwin szent ügye* című előadásában bizonyította, hogy Darwin eszméi hathatós érvék voltak a rabszolgaság eltörléséért folytatott harcban, és hogy az alkotó ezt maga is így szánta. Paolo Brenni Olaszországból *A csillagászat fáradságos anyagi öröksége* cím alatt arról szólt, milyen nehézségekkel találják magukat szembe a múzeumok, amikor a 19. század ránk hagyott nagyméretű csillagászati épületeit és eszközeit próbálják az utókornak megmenteni és a jelenben fenntartani. A magyar tudós közösség és a nagyvilág kapcsolatairól Hargittai István akadémikus szólt *Magyarországról a világban: a tudomány „marslakói...”* című előadásában. A hatvanegy országból jött közönség érdeklődéssel fogadta annak bemutatását, mit tettek a magyar emigráns tudósok az Amerikai Egyesült Államokban a szabad világ és a demokrácia védelmében a második világháború idején.

A középső plenáris sorozat a korunkra is hatással lévő tudománytörténeti jelenségekkel foglalkozott. Ekmeleddin Ihsanoglu az iszlám és a modern tudományok kapcsolatát elemezte, és bizonyította, hogy az iszlám a tudományok fejlődésének jó környezetet tud teremteni. Soňa Štrabaňová és Antonín Kost-

Hronszky Imre, Kampsy György, Kapronczay Károly, Kázmér Miklós, Kiss Olga, Kovács László, Kutrovác Gábor, Láng Benedek, Munkácsy Katalin, Németh József, Pál Viktor, Palasik Mária, Palló Gábor, Ropoly László, Szegedi Péter, Varga Benedek, Zemplén Gábor.

lán *Tudósok száműzetésben – a totalitárius uralmak jelensége. A cseh szlovák eset* című előadásukban egy átfogó nemzeti projektet ismertettek, mellyel négyezernél is több emigráns tudós és mérnök munkásságát tárták fel. Robert Halleux *a technológiatranszfer a modern Európában* kérdéskört főleg a korai európai bányászat példáján mutatta be.

A plenáris előadások az utolsó napon egy csillagászati téma mellett a nők tudományban betöltött szerepével foglalkoztak. Ez utóbbi kiemelt témája volt a kongresszusnak. Alexander Jones az antiküthérai szerkezet jelentőségéről szólt a görög csillagászatban. A műszer bizonyos fokig jelképe is volt a kongresszusnak, s másolatban ki is állították a regisztrációs pult mellett. Margaret Rossiter bemutatta a *Nők a tudományban az Egyesült Államokban* című sorozatának készülő harmadik kötetét, mely a témát 1974-től tárgyalja, s ugyanolyan alaplú lesz, mint a előző két kötet. Annette Vogt *Nők a tudományban Európában: Sonja Kowalewskajától Dorothy Hodgkinig* című anyaga méltó módon zárta a kongresszust.

A *szimpóziumok* olyan önszerveződő egységei ezeknek a kongresszusoknak, melyek témáját két különböző országból való tudós dolgozza ki, és a nemzetközi programbizottság hagyja jóvá. Az ICHST (International Congress of the History of Science and Technology – Nemzetközi Tudomány- és Technikatörténeti Kongresszus) szerkezeti rendje szerint ilyen szimpóziumot az IUHPS nemzetközi bizottságai is szervezhetnek. A kongresszusra 94 szimpóziumtémát fogadtak el a szervezők. A szimpóziumok keretében összesen 686 előadás hangzott el 26 teremben párhuzamosan. Az előadókat a szimpóziumok szervezői hívták meg.

A legnagyobb szimpózium-sorozatot a technikatörténészek szervezték (ICOHTEC,

44 előadás). A kongresszus témájából adódóan kiemelkedő szimpózium és nagy szekció foglalkozott a *műszertörténettel*. Két szimpózium és egy szekció foglalkozott a *nőkkel a tudományban és a társadalmi nemek szerepével*. Önmagában is konferenciának beillő szimpóziumot rendeztek a *Technikai fejlődés, környezet és kockázat* témában. A legtöbb szimpózium az év kiemelt témájával, Darwin elméletének fogadtatásával foglalkozott.

A helyi szervezőbizottság feladata ezeken a kongresszusokon az olyan szekciótémák meghirdetése, melyekre a kutatók meghívás nélkül jelentkezhetnek. Ötven ilyen téma volt, s ezek az ókortól napjainkig ölelték fel a tudomány- és technikatörténet minden ágát. Szekcióelőadásokat 560-an tartottak.

A kongresszus részét képezte a rendező szervezet, az IUHPS/DHST két közgyűlése, ahol a résztvevők országonként szavaztak gazdasági és szervezeti ügyekről. Tisztújítás volt, és döntöttek arról, hogy a következő, a 2013-as kongresszus színhelye Manchester lesz.

A kongresszus ideje alatt zajlottak az Unió tizenhárom nemzetközi bizottságának tisztújító közgyűlései, baráti találkozói, fogadásai, az általuk rendezett koncertek, színházi előadások, filmvetítések.

A kongresszus egyik eseményeként a Nemzetközi Tudománytörténeti Akadémia tartotta esedékes ülését és előadását. Ez a szervezet az Unió megalapítója, és azóta is vele párhuzamosan és támogatóként működik.

A kongresszus középső napjának délelőttjén a közgyűlési küldöttek kivételével a részt-

vevők Budapesten és környékén szakmai látogatásokat tettek tizenegy intézményben.²

Kiemelkedően jól sikerült része volt a kongresszusnak a világ tizenöt tudomány- és technikatörténeti szakkönyvkiadójának könyvkiállítása.

A kongresszus után a hozzá csatlakozó két „szatelitrendezvényre” került sor. Az egyik, a Nemzetközi Szimmetriafesztivál Budapesten; a másik, a 7. Nemzetközi Kémiatörténeti Konferencia Sopronban zajlott. Mindkettőnek egyenként több mint nyolcvan résztvevője volt.

A kongresszus kiemelkedő szakmai színvonalához, remek hálózatépítési (networking) eredményeihez a kellemes és hatékony környezetet a jól kiválasztott szervezőcsoport, a SCOPE Kft. – Hencsey Gusztáv igazgató, Kindl Mariann helyi szervező és Richter Viktor programszerkesztő – biztosították.

A kongresszusnak a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem központi épülete adott otthont. Nagyon sikeres volt, és jó szolgálatot tett a MOLCOMP Kft. számítógépes konferenciaszervező rendszere.

Ezúton köszönik a rendezők a Műszaki és Természettudományos Egyesületek Szövetsége és annak Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága részéről a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal támogatását, mely lehetővé tette a programok színvonalas lebonyolítását, a maradandó és színvonalas kiadványok megjelentetését. A szervezők itt fejezik ki hálájukat a Magyar Tudományos Akadémia Tudomány- és Technikatörténeti Komp-

lex Bizottságának a szakmai segítségért és az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottságnak a szakmai és anyagi segítségért, mellyel lehetővé tették kutatók részvételének támogatását.

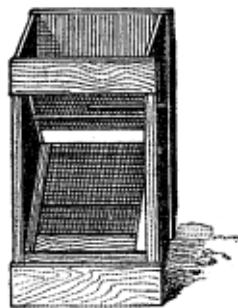
Amint a kongresszus idején megtartott huszonegy bizottsági közgyűlés, illetve különleges értekezlet is bizonyítja, legalább ötven új, illetve továbbvitt európai és világszintű együttműködés tekinthető a kongresszus eredményének. A Magyar Tudományos Akadémia részéről a kongresszust Csépe Valéria főtitkárhelyettes üdvözölte és Kroó Norbert alelnök zárta be. A kongresszus egyik fő erénye a remek hálózatépítési lehetőség volt. A résztvevők, ebben a szakmában eddig nem látott mértékben töltötték az időt háló-

zatépítéssel, kutatási projektek kidolgozásával és összehangolásával. Mindez nagyban hozzájárult a hazai tudomány- és technikatörténeti kutatások megismertetéséhez és nemzetközi tekintélyének öregbítéséhez.

Amennyiben sikerült felkelteni az olvasó figyelmét a 23. Nemzetközi Tudomány-és Technikatörténeti Kongresszus iránt, kérjük látogasson el a Kongresszus honlapjára: www.conferences.hu/ichsto9. Ott 2013 végéig megtalálni a teljes programot, az előadás-kivonatokat és a hangulatot megörökítő fényképgalériát.

Vámos Éva

a helyi szervezőbizottság elnöke

² Itt köszönik meg a szervezők a szíves fogadtatást a Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum (MMKM) Központi Épületében, az MMKM Tanulmánytárában, az MMKM Öntödei Múzeumában, az MMKM Elektrotechnikai Múzeumában; a Magyar Természettudományi Múzeumban, a Magyar Földrajzi Múze-

umban, a Magyar Földtani Múzeumban, a Magyar Eötvös Loránd Geofizikai Intézetben, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Múzeumban, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum Könyvtár és Levéltárában, a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeumban.